

ПАРАМЕТРИ ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ

УДК 821.161.2-1.09

Валентина БІЛЯЦЬКА
(м. Дніпро, Україна)

ПОЕТИЧНИЙ ВСЕСВІТ КАТЕРИНИ КАЛЕНІЧЕНКО

У статті йдеться про ідейно-змістові параметри ліричного доробку Катерини Каленіченко, тематику й проблематику збірок «Переливи радості й печалі», «Під небесами осяйними», повісті у віршах «Красуня». Також наголошено на авторській циклізації поезії як особливій формі творчості, специфічному виді контексту текстів. Розглянуто пісенні тексти авторки, які вона упорядкувала у збірку «Впивайся музикою, ліро» та тексти, які укладено в нову збірку «Вибране».

Ключові слова: поезія, тема, жіноча доля, творчий доробок, Катерина Каленіченко.

Кожен поет словом прагне відтворити зовнішній світ і передати внутрішні роздуми й емоції, бо ж поет не той, *«хто вміє римувати, а той, хто чує вічний ритм життя»* [4, с. 19]. На думку сучасної української поетеси, члена Національної спілки письменників України Катерини Петрівни Каленіченко, поетами не народжуються, а *«стають у процесі наполегливої, кропіткої роботи над словом при умові, що Бог дав талант. Усвідомлення того, що ти можеш писати вірші, приходить не відразу. Спробувала – вийшло не дуже... Через деякий час знову берешся за перо, бо тягне... Цього разу вийшло значно краще, отже, варто продовжувати... Бажання не зникає і в подальшому, навпаки, з'являється азарт, а точніше – натхнення, без якого в поетичному світі не обійтись. Не важливо, в якому віці ти відкриєш у собі талант віршування, важливо виконати покладену на тебе Божу місію – творити поезію»* [3, с. 1]:

*І полилась поезія, мов пісня,
Мов дощ рясний з розхристаних небес.
Слова... Слова... Їх прочита опісля,
Можливо, хтось, як буде інтерес
А вподобає – й іншому дасть знати.
Отак моє і житиме «дитя»* [4, с. 19].

Творчий доробок письменниці налічує чимало книжок, а починала з творів для дітей: «Капелюшок-мандрівник» (2000), «Чотири пори» (2002), «Царівна Ледарівна» (2002). Катерина Каленіченко за фахом педагог, спочатку закінчила Дніпропетровське педагогічне училище (1980) і складала найголовнішу в житті сесію: ліпила «з маленьких «шкодників» людей» [4, с. 21], навчала «чомусиків» і сама навчалася у них і «*топтала потроху стежечку в освіту*» [2, с. 11]. У поезії «Двері в дитинство» авторка пише:

*Хтось побіжить по зеленій травці,
Зловить метелика чи стрибунця,
Хтось ноженята промочить в водиці,
В бійці поставить на лобі синця.*

*Заколисає хтось ляльку в колиці,
В ліс побіжить на концерт солов'я.
Ложкою кашу побовтає в мисці,
З дідом на возі об'їде поля.*

*Двері в дитинство, стежка єдина
І таємниця, звичайно ж, своя.
Знов їх відкриє маленька людина,
Та не відкрию ніколи вже я [4, с. 11].*

Після закінчення факультету української філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (2007) Катерина Каленіченко надрукувала збірки поезій: «Переливи радості й печалі» (2016), повість у віршах «Красуня» (2017), «Під небесами осяйними» (2018). Вона є також співавтором колективних книжок, таких як: «Книжкова веселка: Дитячі письменники рідного краю» (2009); «Письменники Дніпропетровщини – шкільним бібліотекам» (2012); «Наш кращий друг – природа: Збірник творів письменників Дніпропетровської області (Екологічна читанка)» (2013); «Рудик» (Львів, 2015); «Крила» (Острог, 2017). Багато віршів Катерини Каленіченко покладено на музику, збірка «Впивайся музикою, ліро» (2017). Пісні та романси її виконують народні (Світлана Мирвода) та заслужені (Карина Карасьова, Семен Торбенко, Євгенія Костенко, Павло Дука) артисти України. Проте творчий доробок Катерини Каленіченко є недослідженим, це переважно передмови до її поетичних збірок (А. Шкляр, Л. Левченко) та аналіз поеми «Красуня» (В. Біляцька).

Поезією Катерини Каленіченко цікавляться і молоді дослідники. На II (обласному) етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Полтавського територіального відділення Малої академії наук України 2018 року було захищено роботу «Окрилена словом. Тематика та основні мотиви поезії К. Каленіченко» (науковий керівник Наталія Юхновська). 2021 року захищено курсову роботу «Особливості інтимної лірики Катерини Каленіченко (на матеріалі збірки «Переливи радості й печалі»)» Марини Перескоки, студентки групи 035-20-1 НТУ «Дніпровська політехніка».

З часом, авторка відчувала, що їй вже замало простору тільки в дитячій літературі, тому стала упорядковувати свою першу ліричну збірку, назвавши її «Переливи радості й печалі», яка вийшла друком у видавництві «ЛІРА» 2016 року:

*Переливи радості й печалі
Відчуваю в ріднім говірку.
Крізь завісу маревної далі
Бачу маму юну і прудку:*

*То – прання полоще в сонній річці.
То – корів у череду жене.
То – хлібину вмощує у пічці.
То – в городі хусткою майне... [4, с. 58].*

А. Шкляр у передмові до збірки «Переливи радості й печалі» писав, що вірші поетки наповнені «доброю енергією, сонячним світлом, пахощами, які линуть від садів і степів...», філософічністю, бо ж авторка має власну концепцію, систему поглядів на світ. Кожен з іршів – то своєрідний мікрокосмос, що вмістив у себе безліч інтонацій і ритмів, відтінків, почуттів, подихів» [8, с. 7]. У збірці роздуми про «дорогу в життя», спогади про друзів і знайомих, розповідь про рідних, про тяжку працю мами, оспівування наймилішого і наймальовничішого у світі села Федорівка Карлівського району Полтавської області, у якому вона народилася 27 січня 1961 року:

*Полтавицино моя широкостена,
Твоє роздолля в серці бережу.
І жовтоокі зорі, й простір неба,
І килимки густого споришу.*

*Живуть в мені долини і яруги,
А навесні – твій пролісковий ліс,
Півнів романси на усю округу
І буркотливий прадідівський віз...*

*Мій краю рідний, терново-бузковий,
Хай шелестить рудий твій листопад.
Не затихай. Я вірю: пісня знову
Згадається й повернеться в твій сад [4, с. 28].*

Яку ж силу, красу, натхнення дав цей куточок Полтавського краю авторці, що вона його такими етнографічно-емоційними епітетами наділяє! (поезії: «Де б не була – до рідної містинки», «Я горджусь, що я полтавка», «Мій краю рідний!», «Парафія Стрибога», «Старі стежки», «Мій ліс»):

*Де б не була – до рідної містинки
Несе мене окрилена душа.
Там дуб старий сховав мою хатинку
І зорі п'є з дубового ковша.*

*Там все моє – і росяні разочки,
І арії дзизкучого джмеля,
І степ-казкар, і віхола садочків,
І річечка на звучній ноті «ля» [5, с. 9].*

«Коріння» Катерини Каленіченко проросло під «небесами осяйними» Полтавщини, краю, у яким пращур лишив сопілку, аби «на ній нащадок грав». Авторка вірить, що на її «сопілку», на її римовані рядки відгукнеться не одна людська душа, бо ж знайде у них «близьке», «наболіле», «схоже» – «Пливе життя в несмоленім човні», «Ти все така ж» (Присвята шкільній подрузі Наталії Юхновській), «Цілує локон сивина», «Рідні очі», «Поштарка Катя», «Двері в дитинство», «Автобіографічне», «Ой, батьку. Батьку, так ти й загубився...», «Дитячі страхи», «Гостя», «Не солоно й не солодко мені...», «Плаче жінка», «Таке ж волосся, і чоло, і очі».

У поезії «Початок» авторка зазначає, що Пегас її «знайшов», коли їй «п'ятнадцятий ішов», ще в школі. «Якось на уроці літератури вчителька дала домашнє завдання написати продовження поеми «Катерина» Т.Г. Шевченка на тему: «Як би склалася доля головної героїні в подальшому, аби не склалася так трагічно?» Всі щось понаписували,

а я навіршувала в тому ж шевченківському стилі, змінивши трагічну кінцівку твору на більш поблажливу. Уже й не згадаю, що я там написала, але вчителька ще довго зачитувала мою роботу наступним учням, як приклад» [3, с. 2]. Шлях у літературу починається з малого, зі споглядання природи «рідної містинки», «метелика», «стрибунця», «зеленої травиці», з теплих споминів про слова діда: «У нас – могутній рід, А не якесь тендітне там коріння...». Хоч і ніхто не вів той родовід» [5, с. 8], з вибору імені: «Бабуся каже: – Буде Катерина. Якщо незгода – няньчіться самі!» [5, с. 8], з батькової настанови: «Пиши, – сказав. А сам поставив прочерк. Пішов туди, де вічна спить земля» [4, с. 39], з ласки й сліз мами Надії, яка на «полях безкрайніх сили розгубила»:

*Плаче жінка не від болю,
А від сорому й ганьби.
Та й життя ж таки не поле –
Навпростець не перейти*

*Ви, мужі, знуцань не треба:
Деспотизм – великий гріх.
Жінка – це ж творіння Неба!
Не для неї ваш батіг [4, с. 35].*

Багато поезій у Катерини Каленіченко про нелегку жіночу долю, як і поема – «Красуня». Після її друку в 2017 року поема підкорить багато жіночих сердець, бо все написане в ній про жінку, яка прагне щастя і нарешті знаходить його, долаючи тернистий шлях довжиною в ціле життя:

*Жіночі весни цвіт дочасно гублять.
Пооблітають – й оком не змигнеш...
Та справжню жінку і відцвілу люблять,
Бо є в ній те, чого не відбереш... [2, с. 17].*

Поема Катерини Каленіченко «Красуня» – це досить об’ємний ліро-епічний твір, який з циклом «Єдина» можна зарахувати до автобіографічного роману у віршах. А. Шкляр «Красуню» визначив як віршовану повість, а морально-етичні проблеми, які в ній порушено, зарахував до «царини людської душі» [9].

Поему «Красуня» ми вже розглядали в контексті сучасного ліро-епосу Придніпров’я у статті «Про романи у віршах Січеславщини

і творчі інтенції їх творення» [1]. В основі сюжету «Красуні» – доля головної героїні Пульхерії, яка прагнула зустріти у своєму житті-бутті ідеал. Це збірний образ звичайної жінки, яка виконувала місію, визначену природою: ростила дитя, була вправною господинею, вірною дружиною, але ж життя «оманливе, мінливе. / Усе в нім є – і сонечко, і злива» [2, с. 28], не завжди вдається передбачити долю:

*Бо наша доля – тітонька капризна,
Не знаєш, чим на довгій ниві присне...
Як шита свитка, так вона і зноситься.
Якби ж то знать, хто в серденько напроситься... [2, с. 13].*

Авторка писала: «Багато жінок, читаючи «Красуню», впізнають у моїй героїні себе, свою долю. Це ще один доказ того, що жіночі долі – схожі між собою, вона не автобіографічна (останні частини – вигадка, мрії). У ній я намагалась розкрити філософію жіночої душі, її багатогранність. За своєю природою жінка – свободолюбна, і будь-яке посягання на її внутрішню свободу призводить до глибоких переживань та розчарувань [3, с. 2]. К. Каленіченко неодноразово у творі наголошує: жінка хоч і прив'язана до «глечика», але ніхто не має права її кривдити, неволити. Воля жінки – у гідному до «неї ставленні, хоч у палаці, хоч у курені» [5, с. 73], у повазі до себе й вірі в себе:

*І всім жінкам, нещасним у коханні,
Котрим Господь чогось не додає,
Скажу одне без всякого вагання:
– Чекайте, вірте, знайте: ЩАСТЯ – Є!!! [2, с. 100].*

«Красуню» авторка визначила як поему, хоча в коментарях уточнює, що варто було б у підзаголовку подати – психологічно-філософська віршована повість, у якій мають місце автобіографічні вкраплення. К. Каленіченко в «Красуні» проводить компаративне зіставлення Жінки з давньогрецькими, римськими, скандинавськими богинями й міфологією, а висновки робить з народного життя, розставляючи етноморальні акценти. Напевно, спрацювала в авторській підсвідомості давня традиція порівнювати жінку з богинею в будь-якому жанрі мистецтва. Так, варто погодитися із авторкою: у творі вимальовується образ жінки з красою давньої богині і з духовною налаштованістю, способом мислення сучасної етнічної українки. «Я називаю свою героїню не тільки іменами богинь, а ще й назвами квітів,

рослин, щоб не було повторень імені та для римування. Античні образи глибше розкривають внутрішній світ моєї героїні, а деякі богині навіть мають свою місію (Тіхе – богиня випадку і долі, Норни – в германоскандинавській міфології три жінки, які володіють чудодійним даром визначати долі світу, людей та богів). Але висновки я дійсно роблю з народного життя, посилаючись на життєвий досвід багатьох поколінь жінок, що переплівся в народному епосі, прислів'ях, приказках, якими пересипаний весь твір» [3, с. 2]:

*У кожній жінці – щось від Афродіти.
Щось від Горгони й від Мегери є.
Але як в жінці жінку розбудити –
Тоді вона богинею стає [2, с. 43].*

Відчувається, що цей твір пропущений через душу авторки, має автобіографічні вкраплення, закінчується щасливо з авторським напуттям кожній жінці. *«Коли писала повість, було відчуття присутності якоїсь невидимої сили, що спрямовує мої думки в потрібне русло, підказує слова. Якась містика, не інакше. До речі, твір писала від руки і тільки потім набирала вже готовий текст на комп'ютері. Героїня Пульхерія – збірний образ вродливих, кмітливих, працьовитих жінок, що вміють любити, прагнуть взаємності, поваги, не втрачаючи власної гідності в найскладніших життєвих перипетіях» [3, с. 3].*

«Красуню» авторка писала три роки, здебільшого – взимку, коли більше часу для творчості. Писалася вона важко, доводилося переглядати багато літератури, шукати потрібні слова в словниках, переробляти деякі частини, удосконалювати тощо. Над іменем своєї героїні теж думала довго, шукала в різних словниках, вибрала «Пульхерія» – латинського походження, «прекрасна». Хотілось, щоб і ймення відповідало назві книги. Саме такою конкретно й узагальненою є Пульхерія, головна героїня віршованої повісті К. Каленіченко «Красуня». За висловом авторки, вона давно виношувала задум – написати поему про жінку, навіть радше – оду жінці. Зі спостережень, із власного досвіду потроху вимальовувався образ вродливої, розумної, гордої жінки, яка прагне високого й досконалого в далеко не ідеальному світі, образ сучасної жінки-українки:

*В них потопали гетьмани, султани...
Їх брали шармом, ніжністю руки
Оті величні, мудрі роксолани,
Що на коліна ставили віки.*

*Що й дотепер живуть у кожній жінці!
Лишень торкни, розбурхай, розпали...
Вона налле вина по самі вінця,
Того свого, що й Вакху не лили.*

*Відпити дасть любовного нектару –
І пропадуть закохані мужі...
Лиш за ковток найтяжчу приймуть кару,
Обірвуть струни власної душі.*

*Така вона – розумна, гарна жінка:
Медове щастя, мускусна любов,
Натхненна книга – кожна в ній сторінка
З роками перечитується знов [2, с. 53].*

Назву твору К. Каленіченко трактує так: «... *красиві, мудрі, розумні жінки, зазвичай, бувають нещасливі. Тому, посилаючись на народне прислів'я „Не родись вродливою, а родись щасливою”, вирішила назвати свою велику поему про жіночу долю – „Красуня”. Саме це прислів'я є домінуючим в моїй віршованій повісті» [3, с. 3]. Наприклад:*

*Бо як живеш, як бережеш і ціниш –
Таку з роками й свиточку надінеш...
Не буде жінка добра і поблажлива,
Якщо до неї ставились зневажливо [2, с. 58].*

Останнім часом багато поезій відомих письменників покладено на музику, навіть укладають цілі альбоми, перетворюючи тексти геніїв української літератури на справжні хіти. Шанувальники лірики Катерини Каленіченко зауважують, що її поезія пісенна. Авторка не вважає себе поеткою-пісняркою, але погоджується, що її «крилатий кінь» носить на своєму крилі ще й пісенну гілку творчості, до якої вона серйозно не ставить. Пісенні тексти К. Каленіченко упорядкувала в окрему збірку «Впивайся музикою, ліро» і надрукувала 2017 року:

*Впивайся музикою, ліро,
Нехай витьохкують слова!..
В святкове вряджується сіре
І радість в душах ожива.*

*З усіх наспіваних мелодій
Для себе виберу одну –*

*Одіту, може, й не по моді,
Зате для серця – чарівну!* [6, с. 7].

Пісенна лірика – чи то авторська, чи то фольклорна – є одним із чинників суспільної свідомості. Не будемо вдаватися до з'ясування дефініцій понять «авторська пісня» і «співана поезія», адже пісня – це один із найдавніших видів народної музично-поетичної творчості, складником якої є жанр авторської пісні. К. Каленіченко зазначила: *«Поезії, покладені на ноти композиторами, отримали довгі крила і полетіли в світ піснями. Знайшлись і виконавці, серед яких народні й заслужені артисти, виконавці авторських пісень, та й сама я децю виконую під настрій – творчість зобов'язує. Українці – співучий народ! Тож не дивно, що і мій рід від діда-прадіда був таким та й мені передав трохи слуху та голосу»* [3, с. 3].

Емоційний струмисько пісенної лірики К. Каленіченко допомагає задуматися над одвічними темами людського буття («Вечоріє, серце мріє...», «Твій дотик», «Давай помовчимо удвох»), переносить слухача в образну народнопоетичну стихію («Зорянка», «Закохалась в ясні очі», «А ружі досі ще цвітуть...», «Орлиця», «Незабудко моя ясноока», «Впала зірка»):

*Розсіває темінь ночі сяйво ранку.
Сонній тиші слух лоскоче спів зорянки.
Лине пісня чарівлива ріднокрасм.
Тільки пташечка щаслива так співає.*

*Приспів:
Ой зоряночко-зоряно,
Звесели сумні світанки,
Серце зраджене невтішне співом ніжним!
Ой зоряночко-зоряно,
Подаруй свою співанку
Небу, сонцю, квітуванню і коханню!* [6, с. 21].

У поезії «Під небесами осяйними» К. Каленіченко пише, що пращур нам «лишив сопілку». Вона додала, що її предки, мабуть, грали на сопілках, а батько навчив її грати на баяні... *«Із-за баяна тоді ще ледь витикалась моя голова, а маленькі пальчики настирливо шукали потрібні клавіші. Так і навчилася підбирати на слух різні пісеньки та мелодії, що в творчості стало не зайвим»*. Три пісні на її слова

аранжовані й на її мелодії: романс «Якби ж я знала, що ти є», пісня-вальс «За весною осяйною» та пісня «Так і звикнем до зими».

У збірці «Впивайся музикою, ліро» є й жартівливі дуетні пісні «Розкажи мені, розкажи», «Стежечка-стежина», але перевага надається романсам, творам «любовного змісту, призначеному для сольного співу» [7, с. 349] – «Ви знову наснилися мені», «Якби ж я знала, що ти є», «Ваші очі», «Чи ми ще вдох», «Твій дотик», «Світло-бежева шаль», «Я наш роман дочитую щоночі», «А ружі досі ще цвітуть...», «Не вдавай, що ти мене не любиш», «Я усміхнуся вам», «Я не стану твоєю печаллю», «Ти для мене залишився спогадом», «Ви ще згадаєте мене» тощо. За визначенням І. Качуровського, «романс – композиція з невизначеної кількості віршів, чи то ліричних, чи то епічних, у тональності від простої і фамільярної до піднесеної й величної» [7, с. 349]. Збірка «Впивайся музикою, ліро» К. Каленіченко містить понад п'ятдесят романтичних та любовних віршів, означених переживаннями вірності, зради, непорозуміння:

*Коли в сліпім коханні, друже,
Доп'ється Вами все хмільне
Й до нього станете байдужим –
Ви ще згадаєте мене...*

*Коли весна в серцях розквітне,
А Ваше серце – омине
Й воно остудиться, самотнє, –
Ви ще згадаєте мене... [6, с. 65].*

Авторка зазначає, що натхнення вона черпає звідусюди. З цілющого і глибокого джерела народної мудрості, зі старої скрині минулого, з цікавих життєвих сюжетів сьогодення, з картин живої природи, з міночних і мажорних мелодій власної душі. «В поетичній роботі немає графіка. Вірш пишеться тоді, коли в голові під впливом певної емоції народився перший рядок. Він – стартовий. Від нього відштовхується думка, зароджується ідея і сюжет. Муза може навідатися в гості і вдень, і вночі, а вона в поетів – гостя жадана. Люблю пересипати вірші архаїзмами, просторіччям, діалектами, власними новотворами. Шукаю яскраві й цікаві художні образи, добираю епітети, експериментую зі способами римування, прагну досконалості в написанні того чи іншого вірша. Поезія – це важко. Іноді потрібне слово чи рядок шукаєш

тиждень, два, місяць. І коли знаходиш, то розумієш, що те того варте. Кожен віри, на мою думку, має «відстоятись». Перечитуєш, замінюєш слово, рядок, кінцівку... По-різному буває. І лише тоді, коли написаному і душа, і око радіють, відчуваєш насолоду від своєї праці, бо «тільки та поезія – жива, яка щомить з душею в перегуку» [3, с. 4].

К. Каленіченко виявляє тенденцію до циклізації лірики, до «об'єднання окремих творів». Кожну збірку поезій поділено на авторські цикли з провідним ліричним образом, який є часткою його структури. Збірки «Переливи радості й печалі» «Під небесами осяйними» мають по шість циклів, назви яких є рядками поезій. Ліричні цикли авторки різноманітні за змістовими та формальними домінантами: оспівування рідного краю («Гостя», «Під небесами осяйними»), занурення в історію рідного народу й України («Я – українка», «Україно, птахо сиза»), інтимна тематика («Закохане мовчання», «Заховатися за туманами»), доля жінки («Зіткана з чекання», «Жіночі весни», «Не плачте, Осене»), вторгнення «сусідів» на нашу землю («Розстріляна пісня»). У «Літературознавчій енциклопедії» цикл трактують як «сукупність художніх творів, належних до одного жанру або спільних за ідейно-тематичним принципом, за подібністю композиційних форм, об'єднаних задумом автора в естетичну цілість» [7, с. 570].

Ліричні цикли «завдяки композиційній єдності набувають додаткової естетичної вартості» [7, с. 570]. У збірці «Під небесами осяйними» є цикл «Час кусати калиту» – це ліричне трактування народних свят від Катерини (24 листопада) до Покрови (1 жовтня). Про кожне свято авторка пише в народнопоетичному стилі, передає його сакрально-магічне значення й художньо моделює обрядодії. Поезії в циклі подано за народним і церковним календарем: «Скажи-но, діво Катерино, / Свята заступнице моя, / Чому на власні іменини / Не відчуваю свята я» [5, с. 34] («До святої Катерини», 24 листопада); «Час кусати калиту/ Ну ж бо, парубче, давай!.. / Тільки зуби не зламай» [5, с. 35] («Шлях Андрію промету...», 30 листопада); «Вишивальниця Варвара / Потихеньку ночі крала / І доточувала дні... Ждала Саву на коні!» [5, с. 36] («Вишивальниця Варвара», 4,5 грудня); «В кожній хаті Миколая / Дітвора в цей день чекає... / Він притоптує сніжок / І до них несе мішок. / Дістає з мішечка того – / Що просили у Святого! / Й під подушечку кладе / Все замовлене оте» [5, с. 37] («Від Святого Миколая», «В кожній хаті Миколая...», 6 грудня); «Кажуть – як кутя Багата, / То і гостей повна хата!..» [5, с. 39] («Кажуть – як кутя Багата», 24 грудня),

«Щедрівочка щедрувала... / Я Василика чекала. / Будем до світанку / Водити Маланку...» [5, с. 41] («Маланка», 31 грудня).

Усі свята, про які йдеться у циклі «Час кусати калиту» пов'язані з обрядами, народними прикметами. Виразний аграрно-магічний зміст мав новорічний обряд засівання, посипання на Василя, адже він є покровителем землеробства: *«З хату в хату у селі / Ходять нині Василю... / Посівають всі оселі, / Щоб зерна було – під стелю / Від майбутніх врожайів»* [5, с. 42] («З хату в хату у селі», 1 січня). У поезії про Голодну куту, останню з різдвяно-новорічних свят, згадується теща, Водохреща, розкривається мета освячення води *«освятеться вода, / то й з осель втече біда»* [5, с. 43] («І кутя Голодна й теща...», 5-6 січня); на Явдоху ніхто *«не працює, за погодою пильнує»* [5, с. 44] («Прийде в березні Явдоха» 1 березня), пригадуємо, що на Теплому Олексія *«загудів бджолиний рій»* і *«До весни приходить сила – / Шука лід хвостом розбила»* («Заспівала спозаранку», 17 березня). Знаємо, що на Благовіщення будь-яка праця – великий гріх. Авторка поетично підтверджує народні передбачення: *«косу дівка не плете», «гнізда не в'є пташина»,* інтерпретує повір'я про зозулю: *«Всякий труд – страшна провина! / Он зозуля не зважала / / І гніздо в цей день зивала. / Тож покараною є / І гнізда з тих пір не в'є»* [5, с. 46] («Благовіщення іде...», 25 березня).

У поезіях циклу наголошено на родзинці кожного народного свята, на його значенні й пошануванні: у Вербну неділю вербова гілка нехай *«по чім попало б'є / Сили й духу додає!»* [5, с. 47]; після освячення крашанок влаштували «навбитки», а до небес полетів перегук: *«Христос воскрес!»* [5, с. 48]; на свято Юрія: *«Виганяють із дворів хазяї своїх корів»* [5, с. 49]; у Зелену неділю: *«Наламаю гілля клена і осики, і вільхи, / Ще й наріжу лепехи... Зілля – на долівці. Слава Божій Трійці!»* [5, с. 50]; символічними образами постає свято Купала: *«Підпалило колесо «зазивайла»... / То було опудало на Купайла!»* [5, с. 51]. К. Каленіченко наголошує на важливості народно-християнських свят:

*Від Іллі і до Пилипа –
У нас празники великі!
Три Пречисті і три Спаси:
Маковія – буде зразу,
Другий – з пундиком медовим,
Третій – з яблуком садовим!* [5, с. 54].

У свята на честь Божої Матері, яка знала зі своєї голови білу хустку, покрову, і розкрила над людьми у церкві авторка напнути «полог» свій: *«Над людиною, над птахом, / Над стражденною землею – Україною моєю»* [5, с. 55].

Цикли поезій у К. Каленіченко мають рамкову композицію, тобто є «вступний» і «заключний» вірш. Наприклад, цикл «Жіночі весни» починається поезією «Жіночі весни цвіт дочасно гублять», у якій передається плин «жіночої» весни, краси, зваби, але ж і переконання, що «справжню» жінку і «відцвілу» люблять, бо розумна, гарна – це *«натхненна книга – кожна в ній сторінка з роками перечитується знов»* [5, с. 67]. Завершується цикл поезією «Весняна жінка». Хоча доля змивала різні візерунки з ліричної героїні, проте «Панна-Осінь» у ній ще не бачить осінню жінку, бо в неї в «душі весна»: *«І в цій весні завітчується мрія. / Ішла крізь осінь жінка чарівна...»* [5, с. 76].

Поезія є відображенням не лише внутрішнього стану автора, а й подій. Нині немає жодного поета, який би не писав про кровопролитну війну, яку розв'язала росія. Війна, яка принесла на нашу землю стільки горя та руйнувань, покликала й поетів узятися за зброю. Бо перо – теж зброя! Полум'яне слово – летить до людей, піднімаючи на боротьбу, щиросердне – загоює рани, лікує зжурені душі, молитовне – лине до Бога, вимолює допомоги та захисту. Авторка пише, що зараз часина «гострого пера», тому звертається до поетів: *«Тримайте зброю оборонці – То й нам пора!»*.

Багато віршів на воєнну тематику написала Катерина Каленіченко з часу вторгнення росії на українську землю. Вони увійдуть до нової збірки «Вибране», яку поетеса вже упорядкувала і підготувала до видання. Серед них – «Вторгнення», «Тікали люди од війни», «Круки», «Незалежні», «Без воєн убивчих», «Розстріляна пісня» та інші. Деякі авторка надала для публікації:

*Хмуре передзим'я кутають тумани.
Схлипує дощами шибка у вікні...
День наш переможний скоро вже настане,
Хоч бинтує досі рани на війні.*

*Вдерлись в наше поле круки чорнопері,
Скльовують відбірні зёрнятка з пашні...
Б'ються в наші вікна, ломляться у двері.
Палимо їх, чорних, в праведнім огні!*

*Пóтай ці яриги зирять із-за тину –
Що там за наливка в нашiм куманi?
Ми ж собi будуєм долю i – хатину:
Здавна украiнцi – жсваві й робiтнi!*

*Ми ж собi співаєм пісню про калину –
Виплеканий символ нашої борні.
Вся вона красою – в Неньку-Україну:
Славно i вродливу навіть в порохні!*

*Скільки орд котилось нашим вольним степом –
Прахом розпадались поміж полинів.
Згине й ця, остання, під правічним небом.
Зійде наше сонце в мирній стороні («Круки»)*

Поезія «Без воєн убивчих» – це заклик до світу припинити вбивчі, загарбницькі війни:

*Отак і гуркочуть війна за війною...
Зродився, народе, – готуйся до бою!
Одвіку цей світ налаштований вбивчо,
Ніяк шосту Заповідь Божу не вивчить.*

*Поділено людство на класи і касти.
Всі війни від того, що хочеться вкрати:
Земельку в сусіда чи жінку, бо – краща...
Вчиняє так всяке безбожне й ледаще.*

*Кому ж, як не нам, українцям, це знати?
I в нашу хатину прийшли торбохвати.
Вбивають, грабують, засалюють пельку,
А потім лягають у нашу земельку...*

*О, сили злостиві, і чур вам, і пек вам!
Ця битва між нами для вас стане пеклом,
Бо жодному кату не буде прощення,
На всякого нелюда меч є священний!*

*Поділено людство на касти і клани.
Чим більше грабує, тим більше – захланне.
Спохватиться якомсь, а прихисток – вичах...
Давай уже, світе, без воєн убивчих!..*

У кожній поезії про сучасну війну авторка намагається донести до читачів, яке глибоке та міцне коріння має наша нація, якою козацькою звитягою та славою досі дихають наші степи і який одвічний ворог відбирав та й нині прагне відібрати землю нашу і волю, оспівує «юних і сивих», які вийшли «чубити ординців», захищати Неньку Україну і степи:

*Нас вітри присіяли до ріллі...
Здавна гречкосії ми й ковалі.
Наші коні, сідлані на скаку,
Звіку-зроду віддані козаку.*

*З хурманки чумацької – та у бій!
З мужністю козацькою – до побід!
Кляті ще не вигибли вороги,
Маємо їх вибити – до ноги...!*

До нової збірки увійдуть і коротенькі балади, поеми, байки, як ось: «Стікає з узвиш вода», «Трояндова соната», «Зрадлива весна», «Гарбузик», «Завія», «Козацько-бідацька балада».

«Поет не може стояти осторонь, коли рідна земля під ворожим чоботом, коли Україну знову розпинають завойовники, відбираючи життя і волю народу. Так було колись, так є – нині. Вільний народ – у вічній боротьбі за свою свободу... З любов'ю до України, до ріднокраю написалося чимало поезій, бо це та неопалима купина, що закохує назавжди» [3, с. 5]:

*Стікає з узвиш вода –
Не спиниш того потоку.
Вже дівка дійшла в годах,
До пари – й козак нівроку!*

*Медові співав уста,
За той поцілунок вмер би.
Голубив тоненький стан,
Аж заздрили дівці верби.*

*Мостила їм ложе ніч
На теплім його камзолі.
Зітхали вітри повзбіч,
Шарілися в небі зорі.*

*Кохання було з прощань –
Не може козак без волі.*

*Коня він сідлав у рань,
Зникав у безкраїм полі.*

*Ставав на дорозі лях,
Рубали шаблі сорочку.
Зістарився він в боях,
Вона – одцвіла в садочку.*

*Скотилися з пліч літа
В лияли суху толоку...
А гнувся ж у дівки стан,
Та й він був козак нівроку («Стікає з узвиш вода»).*

Кожен письменник дбає про збереження духовних традицій, які є кодом генетичної пам'яті. Визначальним кодом кожної нації є мова. У поезії «Незалежна Україна» авторка пише, що наче й маємо святе, мову солов'їну, проте багато ще людей «співають щось не те» [4, с. 27]. К. Каленіченко пише: «*настав час відродження свого слова і зречення – чужого! Були часи, коли в нашого народу відбирали все – землю, волю, хліб і навіть мову, на якій не дозволяли ні говорити, ні писати. Ще й досі каламутять воду щодо мовного питання деякі «політики» і вихід з цього один – всенародне бажання говорити рідною мовою*» [5, с. 6]:

*Скільки ж сказано про мову
Нашу рідну гомінку!
Солов'їну, світанкову,
Щиру, лагідну, дзвінку,*

*Легкокрилу, сонцелику –
Тільки й славити співцю!
Гойну, праведну, велику!
Гріх не знати мову цю!*

*Втім, ще є у нас Мазайли –
Хоч рідких не люблять щів,
Та «язик» їм, бач, не зайвий,
Як сідають до борців...*

*Як не вчитимеш рідненьку,
То її й не будеш знать!
Як свою не любиш Неньку,
То й чужу не любиш Мать...*

*Мова – то ж сурма народу,
Гомінкий, його, потік!
Нам борщю свого не шкода,
Нам – не змовкнути б навік...*

*Буде клинчик – буде й хата!
Буде жито – буде й хліб!
Буде слово нас єднати –
Будем вкуці – не вроздріб! («Гріх не знати мову цю»).*

Характерним для лірики є традиційні теми, мотиви, образи, ідеї, способи творення художнього світу, жанри, тощо. Традиційні теми, образи є і в поезії авторки, особливо коли йдеться про носів духовності народу, які в різні часи словом боролися за його волю, вказували правильний шлях. Їхні імена закарбувалися в пам'яті народній і стали прикладом невпинної боротьби, стали гордістю нашого народу. «*Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка – ті титани подум'яного слова, мужності, нескореності, свободолюбства, без яких важко було б українцям відбутися як народу зі своєю мовою, традиціями, вірою*» [3, с. 7]. У ювілейні дні К. Каленіченко надрукувала поезію про Лесю Українку:

*Обізвалась до світу Лесею,
Як малим ще була дівчам.
За недугою, за тілесною
Не згасила огонь в очах.*

*Понад нивами, понад плесами
Спалахнула її зоря.
Розсурмилося слово Лесине
Між завітами Кобзаря!*

*Стала казкою. Стала піснею –
Розпівала примовклий світ.
Звілась птахою буревісною,
Пробудила зі сну нарід.*

*Відкурликала десь журавкою
У захмареній вишині –
І прокинулась знову Мавкою
В незабутній своїй весні... («Обізвалась до світу Лесею»).*

У збірках поезій Катерини Каленіченко переважає лірика, у якій «мріється і кохається», у якій любов є вічною субстанцією життя, його смыслом з поцілунками при зорях і буднях життя. Авторка не заперечує, що в її доробку переважає інтимна лірика. *«Це вірші й пісні про кохання, розлуку, самотність, про непросту жіночу долю, про мрії й надії героїв на краще, про власні радощі й переживання. Істина в одному – допоки живе любов, стоятиме й світ»* [5, с. 8]:

*Є любов! А як же без любові?
Перша – є. Й остання – не мине.
Ввірветься у серце і у слово,
На куплет ліричний надихне ...
І нехай сніги порошать скроні...
Перша – є. Й остання є любов* [4, с. 95].

Риторичне запитання: «А як же без любові?», – спонукає читача до однозначної відповіді, до найважливішого сенсу. «Є любов!» – це не лише назва вірша, а й життєве кредо поетеси, ліричної героїні, яка пережила почуття першого кохання і вірить, що пізнає й останню, яка «розігріє у судинах кров» і тоді: *«Гляне щастя сірими очима / У давно вже згаслі вуглики»* [4, с. 95]; *«Я любити хочу. Хай востаннє / Свій любисток потайки зірву»* [5, с. 69]; *«Я панною милою бути хотіла / Для тебе, мій лицарю, в котрусь з епох. / Наснилась мені ворожбитка Сивіла, / Сказала, що ми вже були колись вдвох...»* [2, с. 107].

У кожному свою ліричну історію вона влітає наболіле, вистраждане власною душею чи підмічене збоку, що особливо вразило і дало підґрунтя для написання чергової поезії, бо всі людські долі схожі між собою. Взаємна любов на все життя... Чи є така? Певно, що є, але, на жаль, не у всіх, переважно колись закохані «сніги мережать поодиночі» («А що було», «Прощення», «Недоспіване кохання», «Любов між двох», «Є поміж двох кохання невзаємне»). Лірична героїня не відділяє себе, а доводить, що вона така ж земна, як і інші, що розділяє долю кожної жінки:

*Жінки, жінки... Жіноча наша доля...
Святе у світ приносимо в подолі.
А що за це? Заплені спідниці,
Колишня врода вицвіла на лицах...*

*А може, все прекрасно тільки зовні?
Копнеш углиб, а там – всього уповні:*

*І розпачу, й пекучої сльози...
В житті лягає все на терези [5, с. 68].*

Змінюється світ, змінюються людські стосунки – шлюби недовго-вічні, все більше входять у моду необтяжливі відносини між двома:

*В думки подеколи спонтанно
Приходять лицарі і панни
Із тих віддалених епох,
В яких любові поміж двох
Ще вірив Бог.
Тепер любов – стрімка, поривна.
Здебільш – вульгарна, інстинктивна.
Високе в ній поглинув блуд.
Згубив у ньому той прелюд
Сучасний люд («Свята прелюдія кохання»).*

«Змаліло буття на справжні високі почуття між чоловіком та жінкою. Починається все гарно, та швидко закінчується. Чогось не вистачило в коханні, кудись поділось усе те, що поєднало дві долі в одну. А далі – розчарування, розлука, самотність... Кажуть, що в моїй поезії багато смутку. Творчі люди особливо чутливі до цього надокучливого гостя. До речі, в стані легкої зажури пишуться глибокі, не найгірші поетичні рядки, близькі багатьом» [3, с. 9]:

*Від тебе пішла без óзирку.
Промовчав услід мені.
Взяли ненадовго в позику
У долі сяйливі дні...
Від тебе пішла з погордою –
Холодним, черствим був ти.
Хоч змерзла, та крил не згортую,
Летіти – таки ж не йти... («Любив?»).*

На думку К. Каленіченко, на зміну молодості весни приходиться пора спокійної зрілої осені. Саме в ній переосмислюється багато життєвих цінностей, відсіюється зайве, визначається головне і безцінне, чого душа прагнула завжди – необмежена свобода, вільний простір і елементарні буденні речі, які приносять задоволення і щастя:

*Менше блискоту в очах,
Більше втоми на плечах,*

*Срібна нитка у чорнявім волоссі.
Є ще мрія – й не одна...
Чом же, мрійнице, сумна?
А вона в одвіт на те: «Просто осінь...» [3, с. 9].*

Осінь буває різною – золотою, сонцесяйною, плаксивою, капризною... Може, саме тому її нерідко порівнюють з жінкою. «Я жінка-осінь. Йї мама вже старенька – / Обох зреклися весни молоді» [5, с. 12]. Очевидно, авторка і присвятила цій темі цілий цикл «Не плачте, Осене» з провідним образом осені-жінки – «За вікнами моїми – карнавал», «Пролетів перший сніг», «Грудень уже в листопад заглядає», «Живи», «Не плачте, Осене»:

*Не плачте, Осене, не плачте
За тим, що втратили красу.
Небесній хмурості пробачте
За цю непрохану сльозу.*

*За цей гнітючий сум тужливий,
Що вже накинув шаль на Вас,
За листопад оцей зрадливий,
Що не станцює з Вами вальс.*

*Не плачте, Осене, не плачте...
Невідворотне – не спинить.
Змирітьс'я й Вишньому завдячте
За неповторну Вашу мить [5, с. 80].*

Символічні образи надихають авторку на нові й нові поетичні рядки. Осінь в «шатах золотих» вона порівнює із зрілою жінкою, у якої печаль і радість «різного відтінку», «Від райдужно-яскравих – до блідих» [5, с. 76]. У порівняльних конструкціях два основні компоненти: об'єкт порівняння – жінка та суб'єкт порівняння – осінь:

*Була і осінь – золотою,
була і жінка – молододою,
та час байдужий до краси:
одній – позлітку обтрусив,
а іншій – квіт...
Що ж нині там, за полянами?
Сліпі тумани – пеленами,*

*нудні дощі, рвучкі вітри,
що всі гуртом на – раз, два, три
хитають світ...*

*І стане жінка в непогоду
молити сонця з небозводу
у дні незатишні свої,
а думи, думи, як рої,
пливтимуть вдаль...*

Ще буде осінь – золотою.

Ще буде жінка – молодою:

*діждé весну, змахне крильми,
а від студеної зими –*

вгорнётся в шаль («Ще буде жінка молодою»).

У цій поезії немає прямого порівняння, у якому уявлення про зображуваний предмет конкретизується шляхом зіставлення його з іншим, у ній жінка асоціюється з осінню за уявними ознаками пори року й «пройденого шляху». Загалом, порівнянь у поезії авторки небагато, але вони надають особливої наочності, увиразнюють і збагачують асоціативно-образне бачення світу: «У неї очі – кольору небес, / Граційний стан, тоненький, як у юнки!» [5, с. 76]; «Його любов – мов тепла літня злива, / Що позмивала всі твої невдачі / І в почуття закутала гарячі» [2, с. 36]; «Пішов у ніч, як втома сизокрила» [4, с. 94]; «Між нами пороги уже, як віки» [2, с. 110]; «Вузька дорога, пилом припорошена / Іду по ній, мов гостя незапрошена» [5, с. 18]; «Яких нам тільки прізвиськ не дають / І малороси, і хохли, й бандерівці... / Як ті круки, клюють нас і клюють» [5, с. 26].

У поетичних текстах К. Каленіченко – розгалужена система засобів художньої виразності, які допомагають увиразнити образи, розкрити авторський задум, підсилюють емоційний вплив, особливо, коли йдеться про почуття: «закохалась», «любов», «серце», «любив», «любить», «цілувати», «кращий», «найкращий». Найбільш уживаними у збірках є епітети, метафори – «засмучені очі», «зрадливі роки», «горобині палаючі очі»; «смагадове літо», «закохане мовчання» тощо. Та на особливу увагу, на мою думку, заслуговують небагатоживані різномірні порівняння як за семантикою, так і за структурною своєрідністю:

*Дививсь на мене він, як на мадонну,
Закоханий, невпевнений юнак...*

*Він так любив, як я любить не вміла.
Поетія цвіла в його душі,
А я її таку не розуміла [4, с. 81].*

Тема кохання – бездонний колодязь, із якого безперестанку можна черпати цікаві сюжети, загадкові образи, схожі паралелі, що перегукуються з власними станами душі, а потім народжуються нові поетичні рядки. Все у цьому світі йде від любові:

*Не скоро ця любов мине.
Душа душі крилом торкнулась,
І наші долі перетнулись
Не для короткого турне.*

*Не скоро зникнуть вдалині
Такі вже рідні силуети.
Ще скрізь шукатимеш мене ти,
А сам – болітимеш в мені.*

*Не скоро сходимо стежки
В розгіллі мріяного саду.
Ще не вкусили яблук знади
З його вітластої руки...*

*Не скоро ця любов мине.
Ще ми у ній не відгоріли...
Зійшло між нами сонце біле –
Нехай же зійде й огняне! («Не скоро ця любов мине»).*

Авторка вірить, що добро переможе зло, краса і любов порятують світ, а поети складуть про все це найкращі вірші. «Я щаслива, що належу до їх когорти. Мій крилатий кінь ще розсікає безмежні поетичні простори широкими і дужими крильми, а моя невтомна муза не дає мені лінуватися»:

*Музо моя, не картай за безмов'я,
В ньому зажуру ховає душа.
Мовчки свою відпустила любов я –
Так і не випили на брудершафт...*

*Мовчки радію нехитрим обновам,
Мовчки на плечі беру не своє.*

*Мучусь мовчанням, щоб злинути словом –
Даром нічого судьба не дає.*

*Музо моя, не картай за безмов'я,
Вродить ще слово, була б голова.
Ним розсміюсь і розплáчуся знов я,
Тільки наснажуй на плідні жнива... («Музо моя»).*

Отже, поетичний світ Катерини Каленіченко – це пізнання і відображення реальної дійсності, індивідуально-образне зображення крізь призму інтелекту і світовідчуття, свого бачення світу і ставлення до нього. У її поезіях оспівано красу і силу рідної землі, світ дитинства з радощами, страхами і надіями, складні стосунки близьких людей, проблеми й переживання сучасної жінки. Її поезія приваблює перш за все емоційністю і проникливою щирістю вислову, у віршах перед очима читачів проходить людське життя, подане через надії і сподівання, злету і падіння, розкриває такі почуття, як любов, ніжність, співпереживання, на які багата душа письменниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біляцька В. Про романи у віршах Січеславщини і творчі інтенції їх творення. *Палітра слова й тексту Січеславщини*: колективна монографія. / Упоряд. В.П. Біляцька. Дніпро: Ліра, 2020. С. 24–45.
2. Каленіченко К. Красуня: поема, вірші. Дніпро: ЛІРА, 2017. 140 с.
3. Каленіченко К. Лист. Архів письменниці. Дніпро, 2019. 10 с.
4. Каленіченко К. Переливи радості й печалі: поезії / передм. А. Шкляра. Дніпро : ЛІРА, 2016. 112 с.
5. Каленіченко К. Під небесами осяйними: поезії. Дніпро : Журфонд, 2018. 88 с.
6. Каленіченко К. Впивайся музикою, ліро... : пісенна лірика. Дніпро : ЛІРА, 2017. 84 с.
7. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія : У2 т. (Т. 1). Київ: ВЦ Академія, 2007. Т.2. 624 с.
8. Шкляр А. І вогник особливий... Каленіченко К. Переливи радості й печалі: поезії. Дніпро : ЛІРА, 2016. С 4-8.
9. Шкляр А. Три кроки до щастя. Каленіченко К. Красуня: поема, вірші. Дніпро: Ліра, 2017. С.3-6.